

UMENIE
PRETEKAŤ
V **DAŽDI**

Garth Stein

iKAR

Garth Stein

UMENIE
PRETEKAŤ
V **DAŽDI**

Preložila Mária Kočanová

IKAR

Garth Stein
THE ART OF RACING IN THE RAIN

Text © 2008 by Garth Stein
Copyright © 2008 by Bright White Light, LLC.
Published by arrangement with Folio Literary Management, LLC.
Translation © 2012 by Mária Kočanová
Jacket design © 2021 by Barbara Baloghová
Slovak edition © 2021 by IKAR, a.s.

ISBN 978-80-551-7776-2

Venujem Muggs

Silou svojej mysle,
svojou rozhodnosťou,
svojím inštinktom
a svojimi skúsenosťami
môžete vyletieť veľmi vysoko.

Ayrton Senna

(1)

Gestá sú jediné, čo mám; niekedy ich musím okázalo preháňať. A hoci občas prekročím hranicu do sféry melodramatickosti, som nútený robiť to v záujme jasnej, zrozumiteľnej komunikácie. Aby to, čo chcem povedať, bolo pochopené jednoznačne. Žiaľ, nemám slová, na ktoré by som sa spoľahol, jazyk mi stvorili dlhý, plochý a ovisnutý, preto je neuveriteľne neúčinný pri posúvaní a prežúvaní potravy v ústach, a ešte neúčinnější pri vydávaní zmysluplných zložitých polysylabických zvukov, čo sa dajú spájať do viet. Preto teraz ležím na studených kuchynských dlaždiciach v mláke vlastného moču a čakám, kedy sa Denny vráti domov – mal by tu byť každú chvíľu.

Som starý. A hoci by som sa ešte mohol dožiť vyššieho veku, nechcem tak skončiť. Napichaný kopou liekov proti bolesti a steroidmi, ktoré zmiernia moje opúchanie kĺbov. So zrakom zahmleným zákalom. S vydutými plastovými vreckami a psími plienkami, uskladnenými v komore. Denny by mi určite zaobstaral jeden z tých vozíčkov, čo som videl na ulici a čo podopierajú psom zadné nohy, aby ich vldali vliecť za sebou, keď sa im začínajú podlamovať. Je to

ponižujúce, nedôstojné. Nie som si istý, či je to horšie ako navliekanie masiek psom počas Halloweenu, ale nemá to k tomu ďaleko. Bezpochyby by sa k tomu uchýlil z lásky. Určite by ma udržoval pri živote, dokedy by sa dalo, moje telo by upadalo, rozkladalo sa a hnilo, a napokon by zo mňa ostal len mozog v zaváracom pohári naplnenom priezračnou tekutinou, očné gule by plávali na hladine a moje ostatky by živili rozličné drôtky a hadičky. Ale ja nechcem, aby ma nasilu držali pri živote. Lebo viem, čo bude nasledovať. Videl som to v televízii. Predstavte si, raz som sledoval dokumentárny film o Mongolsku. Bol to najlepší program, aký som kedy videl v televízii, pochopiteľne, okrem Veľkej ceny Európy z roku 1993, najslávnejších automobilových pretekov všetkých čias, v ktorých Ayrton Senna dokázal, že je génus pretekania v daždi. Po Veľkej cene z roku 1993 bol druhým najlepším programom v televízii dokumentárny film, kde mi všetko dobre vysvetlili a objasnili; dozvedel som sa z neho celú pravdu: keď pes dožije svoj psí život, prevtelí sa do človeka.

Odkiaľživa sa cítim takmer ako človek. Vždy som vedel, že sa odlišujem od ostatných psov. Samozrejme, žijem v psom tele, ale je to iba škrupina. To najdôležitejšie sa ukrýva vnútri. Duša. A moja duša je veľmi ľudská.

Som pripravený stať sa človekom, hoci si uvedomujem, že stratím všetko, čím som bol. Prídem o spomienky, o skúsenosti. Rád by som si ich zobral do budúceho života, lebo s rodinou Swiftovcov som prežil strašne veľa, ale v tom ohľade nemôžem nič ovplyvniť. Môžem urobiť len jediné, vynasnažiť sa všetko si zapamätať. Vryť si to,

čo som sa naučil, do duše, do niečoho, čo nemá povrch, boky ani stránky, čo nemá nijaký tvar. Odniesť si zážitky zastrčené hlboko do záhybov bytia, takže keď znova otvorím oči a pozriem sa na svoje nové ruky s palcami schopnými silno obopnúť ľudské prsty, budem všetko vedieť. Dozviem sa o všetkom.

Dvere sa otvárajú a počujem známe zvolanie: „Hej, Zo!“ Zvyčajne neodolám, potlačím bolesť, zviecham sa na nohy, zavrtím chvostom, obliznem sa a štuchnem ho ňufákom do rozkroku. Tentoraz sa však premôžem ľudskou silou vôle a neurobím to. Ovládnem sa. Nevstanem. Pretvarujem sa.

„Enzo?“

Počujem jeho kroky, znepokojenie v hlase. Nájde ma a skloní sa ku mne. Zdvihnem hlavu, sotva badateľne zakývam chvostom, zaklopkám ním na dlážku. Svoju úlohu hrám dokonale.

Pokrúti hlavou a zahrabne si rukou do vlasov; zloží plastové tašky na potraviny, v ktorých si priniesol večeru. Cez plast zavoniam pečené kurča. Dnes bude večerať pečené kurča a ľadový šalát.

„Ach, Enzo,“ povie.

Načiahne sa ku mne, čupne si, položí mi ruku na hlavu ako zvyčajne, prejde mi končekmi prstov v záhyboch za ušami a ja zdvihnem hlavu a obliznem mu predlaktie.

„Čo sa stalo, chlapče?“ opýta sa.

Gestami sa nedá nič vysvetliť.

„Môžeš vstať?“

Snažím sa pozviechať na nohy. Rozbúši sa mi srdce, splašene sa rozbehne, nie, nedarí sa mi. Myslel som si, že

nemohúcnosť len predstieram, no skutočne nevládzem vstať. Došľaka. Život napodobňujúci umenie.

„Pokojne, chlapče,“ povie a pritlačí mi dlaň na hrud', aby ma upokojil. „Zdvihnem ťa.“

Poľahky ma zdvihne, privinie si ma a ja z neho cítim celý deň. Cítim všetko, čo robil. Jeho prácu, predajňu áut, kde stojí celý deň za pultom, milo sa prihovára zákazníkom, ktorí naňho ziapu, lebo BMW im nejazdia podľa ich predstáv, opravy sú nehorázne drahé, a to ich jeduje, musia si na niekom vyliat' zlosť. Cítim z neho obed. Jedol v obľúbenom indickom bufete. Zjedzte, koľko vládzete. Je lacný a Denny si tam občas zoberie nádobku, ukradne porciu kurčata *tandoori* a žltej ryže a prinesie si to domov na večeru. Cítim pivo. Niekde sa zastavil. V mexickej reštaurácii na kopci. Dych mu páchne po mexických lupienkoch. Teraz je mi všetko jasné. Zvyčajne viem vynikajúco odhadnúť plynúci čas, no dnes som nedával pozor, lebo som sa sústredil na vlastné pocity.

Opatrne ma zloží do vane, zvesí sprchu a povie: „Pokojne, Enzo.“

Potom dodá: „Prepáč, že som sa omeškal. Mal som ísť rovno domov, ale chlapi z roboty sa nedali odbiť. Povedal som Craigovi, že odchádzam, a...“

Odmlčí sa a ja uvažujem, či sa nedomnieva, že tá nehoda sa mi stala, pretože sa omeškal. Ach nie... Tak to nebolo. Je ťažké komunikovať, keď máme toľko pohyblivých častí tela. Prezентujeme a interpretujeme a tieto dve zložky spolu natoľko súvisia, že všetko ešte väčšmi sťažujú. Nechcel som, aby sa preto cítil vinovato. Chcel som, aby si všimol zjavný fakt; že je dobre, ak ma nechá

odísť. Preskákala toho neúrekom a konečne má všetko za sebou. Nepotrebuje ma mať na krku a robiť si o mňa starosti. Mal by sa odo mňa oslobodiť a zažiarit.

Je naozaj skvelý. Žiari. Vie obdivuhodne zaobchádzať s rukami, chytať do nich rozličné veci, a má jazyk, ktorým vie kadečo povedať, a páči sa mi, ako stojí a prežíva jedlo, až kým ho nerozgnivi na kašu, iba potom prehltne. Bude mi chýbať aj malá Zoë, a viem, že ja budem chýbať im. Ale nesmiem dovoliť, aby môj veľkolepý plán zatienila sentimentálnosť. Keď ho uskutočním, Denny sa oslobodí, bude môcť žiť vlastný život, a ja sa vrátim na zem v novej podobe, ako človek, vyhladáam ho, potrasím mu ruku, pochválím jeho talent, potom naňho žmurknem, poviem: „Pozdravuje ťa Enzo,“ odvrátim sa, rýchlo odídem a on za mnou zavolá: „Poznáme sa?“ A napokon nahlas dodá: „Stretli sme sa niekedy?“

Keď ma okúpe, utrie dlážku v kuchyni a ja ho sledujem, dá mi jedlo, ktoré aj dnes rýchlo zhltnem, zloží ma pred televízor a ide si pripraviť večeru.

„Čo by si povedal na nejaké video?“ opýta sa.

„Áno, chcem video,“ odpoviem, ale on ma nepočuje.

Vloží do prehrávača záznam zo svojich pretekov, zapne ho a pozeráme sa. Tento patrí medzi moje najobľúbenejšie. Počas zahrievacieho kola je trať suchá, no potom, tesne po mávnutí zelenej zástavky signalizujúcej začiatok pretekov, sa spustí prudký lejak, prival zahalujúci trať, a všetky autá okolo neho sa neovládateľne krúti; on však prefrčí pomedzi ne, akoby naňho dážď vôbec neplatil, akoby mal čarovný prútik zametajúci vodu spod kolies. Presne ako na Veľkej cene Európy v ro-

ku 1993, keď Senna v úvodnom kole predbehol štyri autá, štyroch z najlepších majstrovských jazdcov na štyroch majstrovských autách – Schumachera, Wendlingera, Hilla a Prosta – a dostal sa pred všetkých. Akoby mal čarovný prútik.

Denny je rovnako dobrý ako Ayrton Senna. Ale nik to nevidí, pretože je zavalený povinnosťami. Má dcérku Zoë a mal manželku Eve, ktorá bola veľmi chorá a nakoncom zomrela, a má ešte mňa. Býva v Seattli, hoci by mal bývať niekde inde. A má svoje zamestnanie. No niekedy odíde a vráti sa s trofejou, ukáže mi ju a porozpráva mi všetko o pretekoch, ako zažiaril na trati a ukázal ostatným pretekárom v Sonome, Texase či Strednom Ohio, o čom je jazdenie v sychravom počasí.

Po skončení záznamu povie: „Pôjdeme von,“ a ja sa snažím vstať.

Zdvihne mi zadok a vyrovná nohy, aby som nepadal na bok, a potom sa už cítim dobre. V snahe dať mu to najavo obtriem sa mu ňufákom o stehno.

„Dobrý Enzo.“

Vyjdeme z bytu; večer je svieži, chladný, vetristý a jasný. Prejdeme iba jednu ulicu a vrátime sa, lebo ma veľmi bolia bedrá, a Denny to vidí. Denny to vie. Po návrate mi dá keksy na dobrú noc, a ja sa schúlím na svojom lôžku na dlážke vedľa jeho postele. Zdvihne slúchadlo a vykrúti číslo.

„Mike,“ ozve sa. Mike je Dennyho priateľ z obchodu, kde obaja pracujú za pultom. Hovoria tomu styk so zákazníkmi. Mike je drobný človečik s priateľskými ružovými rukami, vždy umytými od pachov. „Mike, môžeš za

mňa zajtra zaskočiť? Zasa musím ísť s Enzom k zverolekárovi.“

V poslednom čase chodíme k zverolekárovi často, dostávam rozličné lieky, čo mi majú uľahčiť život, no v skutočnosti veľmi nepomáhajú. No a keďže mi nepomáhajú, a aj so zreteľom na včerajšie udalosti, rozbieham svoj geniálny plán.

Denny sa nakrátko odmlčí, a keď znova prehovorí, hlas mu vôbec neznie ako jeho hlas. Má ho chrapľavý, ako keď je prechladnutý alebo trpí alergiou.

„Neviem,“ povie. „Spiatočnou cestou si nie som istý.“

Hoci nie som schopný sformulovať slová, rozumiem im. Prekvapuje ma, čo povedal, hoci som to sám zariadil. Na okamih ma zarazí, že môj plán zabral. Nepochybujem, že pre všetkých zúčastnených to bude najlepšie riešenie. Denny sa rozhodol správne. Odkedy uňho žijem, urobil pre mňa ohromne veľa. Som mu naveky zviazaný a odvdáčim sa mu za to slobodou. Umožním mu vzniesť sa. Prebehli sme spolu hodný kus cesty, sme na jej konci; čo je na tom zlé?

Zatvorím oči a v driemotách počúvam, ako pred spaním vykonáva každodenné úkony. Drhne si kefkou zuby, vyplúva vodu a špliecha. Toľko činností! Ľudia a ich rituály! Niekedy sa ich pridŕžajú až nadmieru.

(2)

Vybral si ma spomedzi hrbky šteniatok, z krbálajúcej sa hrče labiek, uší a chvostov za stodolou na smradľavom priestranstve neďaleko mesta Spangle vo východnej časti štátu Washington. Z miesta, odkiaľ som prišiel, si nepamätám veľa, no spomínam si na svoju matku, mohutnú labradorku s ovisnutými strukmi, čo sa jej hompálali zbo-ka nabok, keď sme ju so súrodencami naháňali po dvore. Úprimne povedané, matka nás zrejme nemala bohvieako v láske a nezaujímalo ju, či sa najeme alebo zomrieme od hladu. Očividne sa jej uľavilo, keď si po niekoho z nás niekto prišiel. Zasa menej o jedného skučiaceho ciciaka, čo sa za ňou vláči a vysáva ju do poslednej kvapky.

Svojho otca som nepoznal. Ľudia na farme nahovorili Dennyemu, že to bol kríženec pastierskeho psa a pudlíka, ale ja tomu neverím. Na farme som jakživ nevidel psa, čo by zodpovedal ich opisu, a hoci naša gazdiná bola milá, alfa samec bol protivný bastard, ktorý klamal ľuďom priamo do očí, aj keby mu pravda urobila lepšiu službu. Zoširoka porovnával inteligenciu jednotlivých psích rás a bol neoblomne presvedčený, že pastierske psy a pudlí-

ky sú múdre, preto by bolo rozumnejšie – a cennejšie –, keby sa v záujme zachovania temperamentu znova páрили s labradormi. Znôška nezmyslov! Každý predsa vie, že pastierske psy a pudlíky nevynikajú inteligenciou. Len reagujú na podnety, nevedia uvažovať samostatne. Platí to najmä o pastierskych psoch s modrými očami od protinožcov, ktorými sa ľudia nadchýňajú, lebo vedia chytiť letiaci tanier z frisby. Jasný, sú múdre a rýchle, ale len v rámci svojich obmedzených schopností; ich správanie je celkom bežné.

Som presvedčený, že môj otec bol teriér. Lebo teriéry vedia riešiť problémy. Urobia, čo im prikážete, ale iba ak je to v súlade s ich vlastným presvedčením. Na farme bol jeden taký teriér. Airedale. Veľký, hnedo-čierny a drsný. Nik si s ním nezačínal. Nebol s nami zatvorený v ohradenom priestranstve za domom. Zdržoval sa v stodole pod kopcom pri potoku, kam muži chodili opravovať traktory. No občas vybehol hore svahom, a keď prišiel, všetci sa mu pratali z cesty. Na farme sa povrávalo, že kedysi bol bojovým psom a alfa samec ho drží oddelene, lebo raz zabil svojho súkmeňovca, stačilo, že vetril smerom k nemu. Oddrapil mu kus zátylka pre jediný letný pohľad. A keď sa hárala nejaká sučka, hneď na ňu skočil a odbavil sa, nehľadiac, či ho niekto sleduje alebo to niekomu prekáža. Často som uvažoval, či ma nesplodil práve on. Mám jeho hnedo-čiernu sfarbenie, srst trochu drôtenú a ľudia často utrúsia, že som určite čiastočný teriér. Páči sa mi myšlienka, že mám v genetickom fonde zanovitost.

Pamätám sa, že farmu som opúšťal v horúci deň. V Spangle bola spara každý deň, a ja som si myslel, že

celý svet je horúci, lebo dovtedy som nepoznal chlad. Nikdy som nevidel dážď, ani o vode som toho veľa nevedel. Voda bola tekutina vo vedrách, ktorú pili ostatné psy a ktorú alfa samec striekal z hadice do tváre psom, keď sa začali ruvať. Ale deň, keď prišiel Denny, bol mimoriadne horúci. So súrodencami sme sa kľbčili ako zvyčajne, keď odrazu medzi nás začrela ruka, chmatla ma za zátylok, a znenazdania som sa hompáľal vysoko vo vzduchu.

„Tento,“ povedal muž.

Vtedy som po prvý raz zočil zvyšok svojho života. Muž bol štíhly, mal dlhé a ostro vyrysované svaly. Nebol veľký, ale pôsobil sebavedome. Mal zvedavé svetlomodré oči. Vlnité vlasy mal ostrihané nakrátko, strapatú bradu tmavú a drôtenú ako írsky teriér.

„Výkvet vrhu,“ povedala pani. Bola milá; páčilo sa mi, keď si nás posadila do mäkkého lona a maznala sa s nami. „Najmilší. Najlepší.“

„Uvažovali sme, či si ho nenecháme,“ povedal alfa samec a prikročil bližšie v obrovských čižmách so zaschnutým bahnom z potoka, kde opravoval plot. To hovoril zakaždým. Doparoma, bol som sotva dvanásťtýždňové šteňa, ale tie slová som ho počul vyriechnuť niekoľko ráz. Používal ich, aby čo najviac zarobil.

„Zrieknete sa ho?“

„Za primeranú cenu,“ odvetil alfa samec, žmúriac do oblohy vybielenej slnkom. „Za primeranú cenu.“

(3)

„Celkom zľahka. Akoby si mal na pedáloch vajcové škrupiny a nechcel ich rozpučiť,“ hovorí zakaždým Denny. „Tak sa jazdí v daždi.“

Keď spolu pozeráme video – čo robíme odo dňa, keď sme sa spoznali –, všetko mi vysvetľuje. (Mne!) Rovnováha, predvídavosť, trpezlivosť. Všetko rozhoduje. Periférne videnie, schopnosť vnímať veci, ktoré ste dovtedy nevideli. Vnímanie pohybu, riadenie podľa záchvevov sedadla pod zadkom. No odjakživa sa mi najväčšmi páči jeho rozprávanie o absencii pamäti. Vraj si nespomína, čo urobil sotva pred sekundou. Dobré ani zlé. Pamäť je vraj čas naukladajú na seba. Spomenúť si na niečo znamená odpútať sa od prítomnosti. A ak chce automobilový pretekár dosiahnuť významný úspech, nikdy sa v duchu nesmie vracáť do minulosti.

Preto si jazdci ako posadnutí zaznamenávajú každý pohyb a každé preteky na kameru v kokpite, na rekordér v aute, na záznamník údajov; pretekár nemôže byť priamym svedkom vlastného úspechu. Podľa Dennyho názoru. Tvrdí, že pretekanie je to, čo robíte v danom oka-

mihu. Stávate sa súčasťou okamihu a nevnímate nič iné, len ten okamih. Hodnotenie prichádza až potom. Vynikajúci šampión Julian SabellaRosa raz povedal: „Počas pretekov moja myseľ a telo reagujú a spolupracujú tak rýchlo a dokonale, že musím dávať pozor, aby som nerozmýšľal, inak určite urobím chybu.“